

МІЖПРАДМЕТНЫЯ СУВЯЗІ ПРЫ ВЫВУЧЭННІ ТВОРЧАСЦІ АРКАДЗЯ КУЛЯШОВА ў ШКОЛЕ

Пучынская Таццяна Міхайлаўна

загадчык кафедры філалогіі ўстанова адукацыі «Баранавіцкі дзяржаўны
ўніверсітэт»; кандыдат педагагічных навук, дацэнт
(г. Баранавічы, Беларусь)

Ключавыя словы: міжпрадметныя сувязі, старшакласнікі, мастацкая камунікацыя, гісторыка-біяграфічныя сувязі, А. Куляшоў, А. Твардоўскі.

У артыкуле разглядаецца сувязь паміж двума гуманітарнымі прадметамі школьнага курса – беларускай і рускай літаратурай. На прыкладзе вывучэння манаграфічнай тэмы «Аркадзь Куляшоў» даюцца рэкамендацыі па вывятленні гэтай сувязі, яе выкарыстанні з мэтай развіцця назнавальных інтарэсаў, фарміравання цэласнага светапогляду вучняў. Патэнцыял апісаных метадычных прыёмаў дазваляе таксама спраектаваць даследчую дзейнасць старшакласнікаў у працэсе вывучэння літаратуры.

Сістэмны падыход да выкладання літаратуры ў старшых класах мае разнастайныя аспекты яго рэалізацыі, адзін з якіх – міжпрадметныя сувязі. Актуальнасць іх выкарыстання падкрэсліваецца аўтарамі вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры: «...мэтазгодна прадугледжваць рэалізацыю міжпрадметных сувязей перш за ўсё з такімі вучэбнымі прадметамі, як “Беларуская мова”, “Руская літаратура”, “Гісторыя Беларусі”» [1, с. 16–17].

Міжпрадметныя сувязі, на думку А. І. Лугоўскага, звычайна рэалізуюцца праз вывучэнне ўзаемаўплыву беларускай і рускай літаратур, кантактных сувязей пісьменнікаў, творчую дружбу літаратараў, настаўніцтва [3, с. 203–206]. С. А. Зінін адзначае, што літаратурнае ўзаемадзеянне адбываецца на трох узроўнях мастацкай камунікацыі: мастацкіх універсальных, міжтэкставага мастацкага ўзаемадзеяння і гісторыка-біяграфічных сувязей [2]. Найбольш «кантактным» узроўнем мастацкай камунікацыі з’яўляюцца гісторыка-біяграфічныя сувязі. Вучні аналізуюць асобнае ўзаемадзеянне паміж пісьменнікамі (знаёмства, перапіска, сяброўства, сустрэчы, супрацоўніцтва ў межах літаратурнага аб’яднання і інш.), параўноўваюць факты біяграфіі, знаёмяцца з гісторыка-літаратурным кантэкстам эпохі.

Творчасць А. Куляшова, што ўвайшла ў залаты фонд беларускай літаратуры XX стагоддзя, манаграфічна вывучаецца ў 10 класе. У адпаведнасці з праграмнымі патрабаваннямі (базавы ўзровень) старшакласнікі павінны засвоіць асобныя звесткі з жыцця і творчасці пісьменніка, прааналізаваць вершы «Мая Бесядзь», «Над брацкай магілай», «Я хаце абавязаны прапіскаю...», «На паймілярдным кіламетры...», «Спакойнага шчасця не зычу нікому...». На павышаным узроўні дадаткова вывучаюцца вершаваны цыкл «Маналог» і паэма «Сцяг брыгады».

Рэалізаваць міжпрадметныя сувязі магчыма шляхам вывучэння літаратурнага ўзаемадзеяння А. Куляшова і А. Твардоўскага. Вядома, што пісьменнікаў звязвала шматгадовае сяброўства, яны належалі да аднаго пакалення, у свой час былі сведкамі такіх падзей, як калектывізацыя, Вялікая Айчынная вайна, шмат у чым аднолькава ўспрымалі тагачасную атмасферу жыцця. Для А. Куляшова творчасць рускага пісьменніка стала штуршком да пошуку ўласных шляхоў у літаратуры. Ц. Ліакумовіч адзначае, што «А. Куляшоў успрымаў Твардоўскага як найвыдатнейшага сучаснага паэта..., прызнаваўся, што захапляўся ім як асобаю і яго паэтычнай творчасцю, у якой працягнуліся вялікія традыцыі рускай класічнай паэзіі» [4, с. 187]. А. Куляшоў пісаў, што як паэт «ён абавязаны сваім нараджэннем паэме А. Твардоўскага “Краіна Муравія”» [4, с. 185]. Адзін з найлепшых ліра-эпічных твораў – «Варшаўскі шлях» – прысвечаны памяці сябра – А. Твардоўскага.

Аляксандр Трыфанавіч, у сваю чаргу, з любоўю адносіўся «да Беларусі, беларускай літаратуры і беларускай мовы, якая ўзнікла ў душы на аснове блзкага геаграфічнага суседства...» [4, с. 187]. Н. Твардоўская прыводзіць цікавыя факты пра дзядулю А. Твардоўскага, ураджэнца Беларусі [5, с. 180–185], якія дазваляюць глыбей зразумець сувязь паэта з беларускай зямлёй. А. Твардоўскі, які нарадзіўся і пэўны час жыў на Смаленшчыне, побач з Беларуссю, быў знаёмы з творчасцю Я. Купалы і Я. Коласа. Ён цаніў сяброўства з А. Куляшовым, падкрэсліваў значнасць яго паэзіі, асабліва ўважліва аднёсся да «Новай кнігі», прысвяціўшы ёй артыкул «Зрелость таланта».

Асэнсаванне цесных гісторыка-біяграфічных сувязей паміж А. Куляшовым і А. Твардоўскім, безумоўна, пашырае літаратурны круггляд вучняў. Складанасць рэалізацыі дадзенай метадычнай ідэі, аднак, заключаецца ў тым, што на ўроках рускай літаратуры творчасць А. Твардоўскага вывучаецца пазней, у 11 класе. Па гэтай прычыне старшакласнікі атрымліваюць апераджальнае заданне: самастойна пазнаёміцца з асобнымі старонкамі жыцця і творчасці рускага паэта.

Вучні дзясятага класа павінны валодаць навыкамі напісання даклада, рэферата, якія пры ўмове далейшай пошукавай дзейнасці старшакласніка мэтазгодна прэзентаваць не толькі на ўроку літаратуры, але і на школьнай канферэнцыі. Тэматыка работ можа быць наступнай: «А. Куляшоў і А. Твардоўскі: блізкасць лёсаў», «Тэма вайны (Радзімы, лёсу і абавязку) у творах А. Куляшова і А. Твардоўскага», «Вобраз салдата (лірычнага героя) у паэмах А. Куляшова і А. Твардоўскага», «Трагічнае і лірычнае ў паэзіі А. Куляшова і А. Твардоўскага», «Аўтарская пазіцыя ў вершах А. Куляшова і А. Твардоўскага» і інш. Асноўным прыёмам навучання ў працэсе выкарыстання міжпрадметных сувязей з’яўляецца параўнанне. Школьнікі

знаходзяць у лёсе і творчасці пісьменнікаў не толькі аналогіі, падабенства, але і адрозненне, высвятляюць змест «дыялогу ў культуры». Заданні на параўнанне твораў з'яўляюцца даволі складанымі, таму настаўнік абавязкова прапануе вучням план адказу і пералік літаратуразнаўчых крыніц.

Старшакласнікі павінны авалодваць навыкамі працы з навукова-крытычнай літаратурай, што спрыяе развіццю самастойнасці ў засваенні ведаў. Так, для падрыхтоўкі адказаў па творчасці А. Куляшова і А. Твардоўскага, акрамя зместу падручніка, настаўнік можа прапанаваць вучням матэрыялы часопіса «Нёман» [4; 5]. Пажадана таксама, каб старшакласнікі, карыстаючыся інтэрнэт-крыніцамі, спачатку пазнаёміліся з адпаведнай главаю падручніка па рускай літаратуры для 11 класа. Умовай плённай працы з'яўляецца прачытанне школьнікамі мастацкіх твораў, іх цытаванне, выразнае чытанне, каменціраванне і тэкстуальны аналіз.

Заданні на параўнанне выконваюцца вучнямі індывідуальна або ў невялікіх групах, могуць распрацоўвацца даволі працяглы час у выглядзе праектаў. Старшакласнікі рыхтуюць не толькі даклады, рэфераты, вусныя прагнупты адказы, але і падборку вершаў для хрэстаматыі, слоўнік цытат і выказванняў, складаюць прэзентацыі, распрацоўваюць пытанні для віктарын, конкурсаў і інш. Вынікі даследчай дзейнасці вучняў мэтазгодна прэзентаваць на ўступных або заключных уроках, у межах школьных канферэнцый, на факультатывных занятках.

Укараненне пералічаных прыёмаў працы з'яўляецца найбольш актуальным пры вывучэнні літаратуры на павышаным узроўні, што, аднак, не выключае магчымасці рэалізацыі міжпрадметных сувязей і ў межах базавай вучэбнай праграмы.

Літаратура

1. Беларуская мова. Беларуская літаратура. X–XI класы (базавы ўзровень) : вучэбныя праграмы для ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання. – Мінск : Нац. ін-т адукацыі, 2017. – 39 с.
2. Зинин, С. А. Внутрпредметные связи в изучении школьного историко-литературного курса / С. А. Зинин. – М. : Русское слово, 2004. – Режим доступа : refdb.ru/look/1990533/-pall.html. – Дата доступа : 19.02.2018.
3. Лугоўскі, А. І. Рэалізацыя міжпрадметных сувязей у сучаснай школе (на матэрыяле беларускай і рускай літаратур) / А. І. Лугоўскі // Беларуская і руская літаратуры : тыпалогія ўзаемасувязей і нацыянальнай ідэнтыфікацыі : матэрыялы Міжнар. навук. канф. (Мінск, 18–19 крас. 2012 г.) / Ін-т мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі. – Мінск : Права і эканоміка, 2012. – С. 203–206.
4. Лиюкумович, Т. «Как поэт своим рождением я обязан именно этому произведению...» / Т. Лиюкумович // Нёман. – 2016. – № 12. – С. 185–189.
5. Твардовская, Н. Родной дед А. Т. Твардовского / Н. Твардовская // Нёман. – 2016. – № 12. – С. 180–185.